

УДК 619:616.98-074:578.833.31

МОНІТОРИНГ ДИКИХ КАБАНІВ УКРАЇНИ ВІДНОСНО АНТИТІЛ ДО ВІРУСУ КЛАСИЧНОЇ ЧУМИ СВИНЕЙ ЗА 2001-2008 РОКИ

Шиков О.Т., Ситюк М.П., Муштук І.Ю.
Інститут ветеринарної медицини НААНУ, м. Київ,

Троценко З.Р.

Державний науково-дослідний інститут лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи, м. Київ

Витоки історії вивчення класичної чуми свиней (КЧС) сягають на початок XIX століття, яка поширилася практично на всі країни континентів світу. Поява захворювання співпала з активізацією всебічної міжнародної торгівлі, спрямовану на закупівлю тварин та продуктів їх забою. З того часу, не дивлячись на різноманітні методи боротьби з хворобою, КЧС щорічно реєструється у різних країнах світу і неодноразово досягала острівної Японії [1].

Співробітниками лабораторії епізоотології постійно реєструється та аналізується епізоотична ситуація відносно класичної чуми свиней (КЧС) у світі, акцентуючи увагу на сусідніх державах. Так, починаючи з 1997 року, КЧС офіційно реєструвалася у більшості країн Європи [1, 2].

Слід нагадати, що в Україні, на відміну від країн Європи, здійснюється профілактична імунізація лише домашніх свиней, а вакцинація диких кабанів не проводиться.

Досвід Німеччини щодо оральної вакцинації диких кабанів проти КЧС показав ефективність у програмі по контролю хвороби [3, 4]. Остання була успішно проведена у Люксембурзі і на сьогодні є частиною протиепізоотичних заходів у Франції, Словаччині й Болгарії. Мета такої вакцинації – формування імунітету і обрив інфекції [3, 4].

Питання носіння вірусу КЧС, а також імунної відповіді серед диких кабанів є актуальними і потребують подальшого вивчення.

Метою даної роботи було проведення розширених моніторингових досліджень щодо КЧС у плані серологічного контролю диких кабанів.

Матеріали та методи. Дослідження наявності антитіл щодо вірусу КЧС проводилися сумісно з вірусологічним відділом Центральної Державної лабораторії ветеринарної медицини України (ЦДЛВМ) сьогодні – Державний науково-дослідний інститут по лабораторній діагностиці та ветеринарно-санітарній експертизі. Отримані результати аналізувалися та обговорювалися. Проби сироваток крові диких кабанів досліджували методом імуноферментного аналізу за допомогою тест-систем ІФА ІDEXX.

Результати роботи. Загальновідомо, що територіально Україна межує з 10-ма державами, в яких епізоотична ситуація по КЧС у минулі роки була неоднорідною (табл. 1).

Таблиця 1 – Кількість спалахів класичної чуми свиней у сусідніх з Україною державах

Назва країни	роки											
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Білорусь	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Болгарія	5	-	-	-	-	27	4	1	-	1	3	1
Грузія	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Молдова	-	9	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Польща	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Росія	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	7	2
Румунія	-	-	-	-	1	19	-	-	-	-	-	-
Словаччина	-	-	-	-	1	-	5	3	-	-	-	3
Турція	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Угорщина	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	28
Україна	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Характеризуючи показники таблиці 1 слід відмітити, що епізоотична ситуація відносно спалахів КЧС у цих країнах була різною. Так, протягом 12-ти років у Білорусії, Польщі, Туреччині та Грузії чума свиней не реєструвалася. Проте у Болгарії КЧС періодично реєстрували випадки захворювання.

У Російській Федерації класичну чуму серед домашніх свиней у 2007 році реєстрували у 7-ми, а у 2008 році – у 2-ох пунктах.

Окремо слід нагадати про те, що після 14 річного періоду благополуччя в Угорщині, у 2007 році реєстрували 18 вогнищ класичної чуми у популяції диких кабанів і у 2008 році – 28 неблагополучних пункти вже серед домашніх свиней.

В Україні після випадку КЧС серед диких кабанів у заповіднику "Трахтемирів" у 2001 році клінічного прояву захворювання не спостерігалось між іншим щорічно у цій зоні виявляються особини з серопозитивною реакцією.

Впродовж 9 років співробітники вивчали чисельність розселення, добування диких кабанів та проводили порівняння з кількістю тварин у минулі роки, показники яких наведені у таблиці 2.

Показники таблиці 2 вказують на поступове щорічне збільшення чисельності диких свиней в Україні. З початку 2001 по 2008 роки їх кількість збільшилася на 17 тисяч особин. Разом з тим спостерігається щорічне збільшення числа відстріляних кабанів за аналогічний проміжок часу понад 3,2 тисяч голів.

Слід відмітити, що кожного року в зимовий сезон полювання проводився відстріл диких кабанів, а починаючи з 2000 року за розпорядженням голови Державного департаменту ветеринарної медицини здійснюється відбір сироваток крові для серологічних досліджень на КЧС результати яких наведені у таблиці 3.

Дані таблиці 3 свідчать про щорічне дослідження сироваток крові відстріляних кабанів майже в усіх областях України. До 2005 року не надходили сироватки крові з Миколаївської, Тернопільської та Закарпатської областей, а до 2007 року – з Сумської області.

Розділ 4. Інфекційні хвороби. Епізоотологія

Таблиця 2 – Чисельність та добування диких кабанів за період 2001-2008 років в розрізі областей в Україні.

Назва області	роки															
	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто
А.Р. Крим	1023	56	1170	93	1076	83	1278	126	1494	131	1377	179	1647	180	1691	214
Вінницька	2313	151	2077	150	2092	115	1489	120	1546	103	1590	143	1646	157	2027	223
Волинська	1696	54	1874	73	1969	89	2077	114	2302	126	2456	118	2618	139	2957	138
Дніпропетровська	835	24	845	55	775	27	829	25	1018	26	1028	28	1131	44	1193	70
Донецька	775	25	804	26	684	29	759	25	1137	73	1251	80	1595	97	1771	164
Житомирська	3974	103	3944	117	4381	137	4858	154	5456	265	5390	256	5459	371	6216	345
Закарпатська	1565	28	1760	53	1760	34	1823	54	2022	55	2124	88	2391	107	2585	1047
Запорізька	653	46	705	43	726	45	769	40	692	43	745	41	779	30	792	32
Ів-Франківська	1293	26	1332	38	1425	34	1484	31	1589	55	1623	39	1691	59	1711	53
Київська	3178	392	3380	445	3060	436	3567	515	3580	662	3752	756	4662	1052	4282	1026
Кіровоградська	495	23	532	23	542	35	572	36	548	37	625	31	677	43	774	56
Луганська	790	53	798	-	880	49	834	48	930	54	955	75	1115	93	1140	108
Львівська	1849	75	2088	109	2237	127	2404	139	2616	162	2857	205	3059	302	3259	371
Миколаївська	485	37	580	24	560	21	593	27	549	33	408	28	414	74	405	57
Одеська	1124	37	1134	49	1058	55	1192	57	1305	59	1437	64	1517	67	1606	63
Полтавська	1939	164	2039	158	2104	180	2205	159	2439	201	2455	151	2586	263	3021	348
Рівненська	1388	46	1381	65	1483	72	1790	91	1914	139	2158	156	2600	143	3174	234
Сумська	1330	79	1680	87	1681	117	1799	106	1977	121	2003	131	2225	150	2225	164
Тернопільська	417	8	460	9	510	25	558	16	638	31	501	22	535	26	702	40
Харківська	2139	201	2034	188	2045	217	2223	175	2228	216	2404	236	2583	255	2460	246
Херсонська	1083	36	949	20	992	29	879	26	758	23	741	25	373	11	404	21
Хмельницька	1048	16	1088	29	1018	43	847	21	933	17	968	32	1007	42	1181	56
Черкаська	1481	154	1394	144	1493	125	1361	113	1324	111	1516	125	1870	189	2133	289
Чернівецька	900	33	934	37	1022	50	1166	86	1255	103	1329	110	1277	127	1415	117
Чернігівська	2248	119	2445	90	2934	136	3004	210	2869	240	3115	381	3525	526	3960	661
Всього	36026	1987	37482	2125	38507	2310	40351	2514	43119	3086	44808	3500	48982	4547	53084	5243

Таблиця 3 - Кількість досліджених проб сироваток крові диких кабанів за період 2001-2008 роки в розрізі областній України

Область	Роки															
	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	дос	поз	дос	поз	дос	поз	дос	поз	дос	поз	дос	поз	дос	поз	дос	поз
А.Р. Крим	3	-	-	-	2	2	6	-	8	2	9	-	-	-	35	3
Вінницька	11	4	-	-	5	-	6	-	27	4	38	3	-	-	12	-
Волинська	-	-	-	-	-	-	8	5	19	-	97	-	35	-	29	1
Дніпропетровська	-	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	20	2
Донецька	-	-	-	-	4	4	8	2	1	-	12	1	8	1	32	-
Житомирська	-	-	-	-	27	-	42	-	8	-	24	2	-	-	43	1
Закарпатська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-
Запорізька	18	-	-	-	-	-	4	-	22	5	26	-	-	-	15	1
Ів-Франківська	5	-	-	-	8	-	7	-	20	-	22	-	3	-	15	-
Київська	2	-	3	3	35	11	21	6	46	7	3	-	42	12	47	15
Кіровоградська	11	5	-	-	10	4	-	-	18	6	-	-	17	-	13	-
Луганська	-	-	13	7	-	-	8	-	11	3	20	8	-	-	50	4
Львівська	-	-	4	2	16	7	-	-	10	-	19	10	-	-	12	-
Миколаївська	-	-	-	-	-	-	-	-	18	5	34	-	-	-	22	-
Одеська	-	-	11	4	8	3	6	1	33	21	26	-	15	12	50	6
Полтавська	4	-	3	-	15	12	20	-	82	9	40	10	27	-	-	-
Рівненська	10	1	-	-	-	-	28	-	51	-	48	-	21	-	19	-
Сумська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	3
Тернопільська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	6	-
Харківська	11	-	-	-	-	-	9	-	22	-	59	1	-	-	69	3
Херсонська	2	-	-	-	2	-	2	-	2	-	3	-	-	-	27	-
Хмельницька	-	-	-	-	11	-	-	-	59	-	24	17	21	6	22	-
Черкаська	2	2	4	-	6	-	35	4	17	5	12	-	19	5	26	-
Чернівецька	5	2	6	-	-	-	11	-	31	-	65	1	65	1	33	-
Чернігівська	-	-	-	-	8	1	12	1	4	-	-	-	29	5	70	3
Всього	84	14	44	16	157	44	240	19	509	67	603	53	302	42	696	42

Слід зауважити, що найбільша кількість районів досліджена у Рівненській, Івано-Франківській, Одеській, Полтавській, Харківській, Київській, Луганській, Вінницькій, Житомирській, Хмельницькій, Чернігівській областях та А.Р. Крим, а найменша – у Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Кіровоградській, Херсонській та Черкаській областях.

Кількість надходжених проб сироваток крові щороку збільшувалася і максимально була у 2008 році – 696 зразків.

Аналізуючи результати серологічних досліджень було зафіксовано, що з 2635 досліджених сироваток крові 297 проб позитивні, а 2338 – негативні.

Слід зазначити про те, що щорічно виявлялися позитивно реагуючі тварини до вірусу КЧС. Так, у 2001 році виявлено 14; у 2002 – 16; у 2003 – 44; у 2004 – 19, в 2005 – 67, у 2006 – 53, у 2007 - 42 та у 2008 – 42 позитивні сироватки крові кабанів. Майже постійно протягом 3-4-х років реєструвалися позитивно реагуючі тварини у АР Крим, Вінницькій, Донецькій, Київській, Кіровоградській, Львівській, Луганській, Одеській, Полтавській, Черкаській областях, Чернігівській областях. В таких областях, як Дніпропетровська, Чернівецька, Рівненська, Миколаївська, Запорізька, Волинська, Житомирська, Харківська, Сумська позитивних тварин до вірусу КЧС виявляли протягом 1-2 років. У Закарпатській, Івано-Франківській, Тернопільській, та Херсонській областях взагалі не виявлені позитивно-реагуючі до КЧС кабани.

У 2006 році О.Т. Шиковим була з'ясована істинна причина серопозитивності. У Кам.-Бузькому районі Львівської області було встановлено, що всі 10 диких кабанів утримувалися у вольєрі і були позитивними до вірусу КЧС, у зв'язку з попереднім щепленням проти чуми свиней вакциною АСВ Сумської біофабрики.

Аналогічна ситуація була встановлена при обстеженні чотирьох районів Хмельницької області, де серопозитивність диких кабанів пов'язана саме з попередньою вакцинацією проти КЧС.

В обох випадках відомості про імунізацію кабанів не були вказані у супровідних документах

Таким чином з урахуванням всього вищезгаданого позитивно реагуючих тварин було не 53 голови, а як з'ясувалося – 30 голів.

У листопаді 2006 року О.М. Дерябін методом полімеразної ланцюгової реакції дослідив патологічний матеріал від одного загиблого кабана з мисливських угідь Полтавської області, де був встановлений негативний результат відносно генетичного матеріалу вірусу КЧС.

Висновки. Щорічне визначення тварин з наявністю специфічних антитіл спонукає до розширення як щодо кількості досліджених тварин, так і територій їх розповсюдження.

Перспективи подальших досліджень. У перспективі подальших епізоотологічних досліджень питання циркуляції збудника КЧС в природних умовах серед популяцій диких кабанів є одним із нагальних.

Список літератури

1. Кадастр неблагополучних пунктів по класичній чумі свиней в Україні (1961-2004) / [О.Т. Шиков, Л.П. Гришок, Ю.А. Собко Ю.А. та ін] К.: Ветінформ, 2005. – 79 с. 2. Эпизоотическая ситуация в Российской Федерации за 2007 год / И.К. Рождественский, О.Б. Литвинов, Н.А. Яременко [и др.] // Ветеринарная Жизнь. – 2008. – № 9 (105). – С. – 1. 3. Brauer, A. Оральная иммунизация диких кабанов против классической чумы свиней / A. Brauer, E. Lange, V. Kaden // Ветеринария. – 2008. – № 4. – С. 58-61. 4. Епізоотична ситуація в світі (інформація МЕБ): <http://www.vet.gov.ua/db/meb>.

MONITORING OF WILD BOARS OF UKRAINE CONCERNING ANTIBODIES TO CLASSICAL SWINE FEVER VIRUS DURING 2001-2008 YEARS

Shikov O.T., Sytyuk N.P., Muchtuk I.Yu.

Institute of Veterinary Medicine of NAASU, Kiev

Trotsenko Z.R.

State Research Institute of Laboratory Diagnostics and Vet.-San. Expertise, Kiev

Studies of wild boars seropositivity concerning classical swine fever by testing sera used IDEXX test-system are carried out. There were tested 2365 blood serum samples from different regions of Ukraine during 2001-2008 years, 297 samples were positive.